

Asia: VN/33074/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta.

Kanta-Hämeen hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitystä alkoholilain muuttamiseksi.

Alkoholilain 1 §:n mukaan lain tavoitteena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Alkoholijuomien verkkokauppa ja kotiinkuljetus uusina saatavuuskanavina tulee lisäämään alkoholihaittoja. Alkoholijuomat eivät ole tavanomaisia kulutushyödykkeitä vaan aiheuttavat monenlaisia haittoja yksilölle, lähipiirille ja yhteiskunnalle. Lakiuudistus ei vastaa alkoholilain tavoitetta. Kanta-Hämeen hyvinvointi alue ei puolla alkoholilain uudistusta, koska se heikentää alkoholilain tarkoituksen toteutumista eli alkoholihaittojen vähentämistä.

17 a §. Alkoholijuomien toimituslupa ja sen myöntämisen edellytykset.

Lain mukaisesti pitää olla vastuulliset luvanhaltijat. Kuljetus- tai ruokalähettilpalveluiden tulee hakea toimituslupa. Kuljettajien tulee olla työsuhteessa luvanhaltijaan, ja suorittaa toimituspassi. Suomessa jotkut ruokalähettilpalvelut käyttävät kuljetuksissa itsenäisiä yrittäjiä, jolloin tulee kuljettajalla olla oma toimituslupa. Lakiuudistuksessa tulee tarkasti huomioida taksien käyttö alkoholin toimituksissa. Lakiuudistuksessa kirjoitetaan kuljetusyrittäjistä tai ruokalähettilpalveluista. Kanta-Hämeessä on kaupunkimaista sekä maaseutumaista asumistyyliä. Joukkoliikenne ei tavoita kaikkia asukkaita, jolla itsenäinen asioiminen vähittäismyynnissä olisi kovinkaan helppoa. Alkoholin verkkokauppa ja kotiinkuljetus lisäisi alkoholin saatavuutta ja sitä kautta kulutusta.

Alkoholin verkkomyyntiin ja -toimituksiin osallistuvien luvanhaltijoiden ja henkilökunnan tulee suorittaa vastuullisen alkoholinmyynnin koulutus eli ikärajanpassi sekä toimituspassi. Toimituspassin sisällöt tulee olla sellaiset, jotta myös muuta kuin suomea äidinkielenään käyttävät pystyvät ymmärtämään vastuullisen toiminnan edellytykset. Jo nyt Kanta-Hämeessä kouluterveyskyselyn mukaan alaikäiset pystyvät ostamaan alkoholia vähittäismyynnistä ilman iän tarkastamista.

Tähän pykälään tulee lisätä alkoholin pikatoimitusten kieltäminen ja verkkokaupasta tehtyihin ostoihin toimitusten enimmäismääriä lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä. Alkoholijuomia voi toimittaa aikaisintaan seuraavana päivänä tai tietyn tuntimäärän kuluttua tilauksen tekemisestä. Alkoholinkäyttötilanteiden pitkittämisen ja päihtyneenä tehtyjen ostojen ehkäisemiseksi ei sallita pikatoimituksia. Humalutilaan liittyvien välittömien haittojen riski kasvaa terveillä työikäisillä, kun kerralla juodaan 5–6 annosta. Verkkokaupassa tulee olla rajoitukset kertatilausmäärälle, joka voisi liittyä alkoholin kertakäytön riskirajoihin. Kertatilausmäärien rajoittamisella voidaan myös vaikuttaa alkoholin välittämiseen alaikäisille. Kanta-Hämeessä 20-64 -vuotiaat miehet juovat humalahakuisesti kolmanneksi eniten verrattuna kaikkiin hyvinvointialueisiin. (Sotkanet) Esimerkiksi verkkokaupassa alkoholiostoksiin tiedetään käytettävän enemmän rahaa kerralla, ja nopeat toimitukset voivat pitkittää juomistilanteita. Kotiinkuljetus voi myös lisätä alkoholiuongelmista kärsivien alkoholinkäyttöä, koska alkoholin hankkiminen on entistä helpompaa. Alkoholin saatavuuden lisääminen kuormittaa jo entisestään ruuhkautuneita sote-palveluita.

35 §. Alkoholijuomien vähittäismyyntipaikka.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti vähittäismyyntiluvanhaltijan velvollisuudesta varmistaa vahvalla sähköisellä tunnistautumisella asiakkaan ikä verkko-ostosten yhteydessä. Tämä ehdotus on kannatettava.

35 a §. Alkoholijuomien toimitus.

Asiakkaan ikä tulee tarkistaa juomia toimitettaessa ja iän tarkistaminen hyväksytyistä henkilöpapereista, eikä toimitusta saa jättää muuten kuin henkilökohtaisesti.

Nykyisen ehdotuksen mukaisia toimituspaikkoja ei tule hyväksyä. Toimitus sallittaisiin vain kotiosoitteisiin tai yrityksen tiloihin. Ei sallita noutopisteitä.

Iän tarkistaminen henkilötodistuksesta edellyttää huolellisuutta ja vie aikaa. Kotiinkuljetuksessa vaarana on, että juomat luovuttava henkilö jättää helpommin pyytämättä henkilötodistuksen, sillä hänellä saattaa olla jo kiire toimittaa seuraava tilaus perille etenkin, jos hänen palkkionsa on osittainkin sidottu toimitettujen tilausten lukumäärään.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos alkoholijuomaa ei voitaisi luovuttaa 2 momentin tai 37 §:n 1 tai 2 momentissa säädetyn toimituskiellon vuoksi, palautettaisiin alkoholijuoma myyjälle.

Tällaisissa tilanteissa alkoholijuomien toimittaja ei siis voisi esimerkiksi varastoida alkoholijuomia itselleen ja yrittää toimitusta myöhemmin, vaan alkoholijuoma tulisi palauttaa suoraan myyjälle.

Suomessa alkoholijuomia kulutetaan tyypillisimmin kotiympäristöissä eli omassa tai toisen kodissa tai muussa yksityisessä tilassa. Tästä syystä alkoholijuomien kotiinkuljetukseen liittyy erityistä huolta myös perheiden hyvinvoinnin kannalta. Kotiinkuljetustoiminnan käynnistäminen voisi lisätä erilaisten alkoholinkäyttöön liittyvien terveyshaittojen lisäksi myös erilaisia sosiaalisia haittoja perheissä, kuten lähisuhdeväkivaltaa ja lasten laiminlyöntiä. Kanta-Hämeessä kouluterveyskyselyn mukaan perusopetuksen 8. ja 9. luokan oppilaista noin 40 % hankkii alkoholin perhepiiristä. Kotiinkuljetusten salliminen vaikeuttaisi entisestään välittämiseen liittyvien epäilyjen valvontaa.

37 §. Vähittäismyynti-, toimitus- ja anniskelukiellot

Kotiinkuljetuksen yhteydessä pääasialliseksi keinoksi selvittää asiakkaan päihtymystilaa jää todennäköisesti asiakkaan kanssa käytävät keskustelut. Kotiinkuljetuksen luovutushetki on paljon nopeampi kuin esim. kaupan kassalla. Kuljettajan on vaikea havaita asiakkaan päihtymystilaa tai häiriökäyttäytymistä. Tämänkin johdosta kotiinkuljetusta ei tule sallia.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti alkoholijuoman toimituskielloista. Lakiehdotuksen mukaisia toimituspaikkoja voisi olla esimerkiksi puistot, uimarannat, urheilukentät, urheiluhallit tai koulujen ja oppilaitosten tilat, joilloin ei ole lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa. Toimituskieltopaikat ovat vähittäismyyntille ja kuljettajalle vaikea arvioida, joten lakiin tulee sallia toimitukset vain kotiosoitteisiin tai yrityksen tiloihin.

Pykälään lisättäisiin uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin erilaisille toiminnanharjoittajille oikeus kieltää alkoholijuomien toimitus hallitsemiinsa tiloihin tai alueelle. Tämä ehdotus on kannatettava, mutta ehdotus olisi tarpeeton, jos sallitaan toimitukset vain kotiosoitteisiin tai yrityksen tiloihin.

Alkoholijuomien kotiinkuljetuksessa juomat luovuttavan henkilön on varmistettava ennen juoman luovutusta, ettei alkoholijuomaa luovuteta, jos on perusteltu syy olettaa alkoholijuoman luvatonta luovuttamista tai välittämistä. Mahdolliset välittämistilanteet on vaikea havaita kotiinkuljetusten yhteydessä kuin myymälästä ostettaessa. Kotiinkuljetuksessa ei ole mahdollista samalla tavalla tarkkailla ostajan ja hänen seurassaan olevien henkilöiden toimintaa ja havainnoida välitysepäilyjä kuin myymälässä. Kotiinkuljetus mahdollistaa myös suurien määrien hankkimisen aikaisempaa helpommin esimerkiksi luvatonta jälleenmyyntiä tai anniskelua varten, jos kertaostolle ei aseteta rajoitusta. Alkoholijuominen väittämistä on vaikea arvioida, jos lakiehdotuksen mukaiset toimituspaikat sallitaan. Esimerkiksi puistoihin tai urheiluhalleille kuljettavien alkoholijuomien päätymistä alaikäisille on vaikea arvioida. Välittämiseen tai luovuttamiseen liittyvät ongelmat poistuvat osittain, kun ei sallita alkoholilaissa kotiinkuljetusta.

40 §. Iän todistaminen. Tämä ehdotus on kokonaisuudessaan kannatettava.

42 a §. Toimitusaika.

Kotiinkuljetuksen enimmäiskellonajat pitää toteutua vähittäismyynnin alkoholin myyntiaikoihin klo 9-21. Jos kuljetus ei toteudu klo 9-21 välillä, tulee juomat palauttaa välittömästi vähittäismyyntipisteeseen. Ei sallita lakiehdotuksen mukaista kuljetuksen toteutumista muuna aikana tai kuljetusyrityksen varastoimista alkoholijuomia omissa tiloissaan ja toimittamista myöhempänä aikana. Tämä tulee olla lakiehdotuksessa 35 a §. Alkoholijuomien toimitus koskevassa pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että jos alkoholijuomaa ei voitaisi luovuttaa 2 momentin tai 37 §:n 1 tai 2 momentissa säädetyin toimituskiellon vuoksi, palautettaisiin alkoholijuoma myyjälle. Tällaisissa tilanteissa alkoholijuomien toimittaja ei siis voisi esimerkiksi varastoida alkoholijuomia itselleen ja yrittää toimitusta myöhemmin, vaan alkoholijuoma tulisi palauttaa suoraan myyjälle. Tämä ehdotus lisäksi tulee tehdä myös toimitusaikaan liittyvään pykälään.

62 §. Tarkastus- ja tiedonsaantioikeus. Viranomaiselle on mahdollistettava tehokkaat keinot valvoa kotiinkuljetustoimintaa, kuten mahdollisuus koeostojen tekemiseen sekä rikkomuksista seurausten antamiseen.

65 §. Virka-apu. Lakiehdotuksen mukainen maksuton virka-apua on kannatettava.

Siteeraamme suoraan vaikutusten arvioinnissa kirjoitettua tekstiä: ”Verkkokaupassa kuluttajilla voi olla taipumus käyttää alkoholiin enemmän rahaa kerralla kuin myymälässä asioidessa, ja suuremmat alkoholimäärät kotona voivat lisätä kulutusta. Lisäksi tiedetään, että alkoholijuomien hinta vaikuttaa kulutukseen ja alkoholin toimitus voi vähentää alkoholin hankintaan liittyvää vaivaa muun muassa säästetyn ajan muodossa. Alkoholijuomien hankintaan liittyvän vaivan voidaan taas nähdä olevan osa juoman kokonaiskustannuksesta kuluttajalle. Tilaamisen helppous voisi siis lisätä joidenkin kuluttajien alkoholijuomien kulutusta”. Kuten jo alkoholin uudistamisen vaikutusten arvioinnissakin todetaan alkoholin verkkokauppa ja toimitukset saattavat lisätä alkoholin kulutusta. Nykytilanteessa hyvinvointialueiden rahoitusta on leikattu ja palveluiden lisääminen alkoholin käytöstä johtuvien haittojen lisääntyessä on alkoholilain 1§ tavoitteiden vastaista. Alkoholinkäytöstä johtuvien haittojen hoito lisääisi jo entuudestaan palvelujen tarvetta. Hyvinvointialueiden rahoitusta pitää kompensoida päihdehaittojen lisääntyessä.

Perheissä, joissa päihteidenkäyttö on jo ongelmallista, alkoholijuomien kotiin tilaaminen tulee hyvin todennäköisesti lisäämään paitsi alkoholinkäyttömääriä myös lähisuhdeväkivaltaa. Esityksessä todetaankin lähisuhdeväkivallan esiintyvyyden olevan jo nyt korkealla tasolla Suomessa.

Esityksessä todetaan, että lakimuutoksella voisi olla vaikutuksia poliisin toimintakenttään ja haluammekin tuoda esille myös riskin sosiaali- ja kriisipäivystysten sekä pelastuksen tehtävämäärän kasvulle. Alkoholin tiedetään olevan yleisin vaikuttava tekijä väkivallan ja erilaisten onnettomuuksien taustalla. Katsomme, että alkoholijuomien toimitusaika ei tule vaikuttamaan esitetyllä tavalla, vaan kotihälytykset tulevat kasvamaan.

Suomessa pääasiallinen alkoholin käyttöympäristö on koti. Suomessa on paljon lapsia ja nuoria, joiden vanhemmilla tai huoltajilla on päihdeongelma. Alkoholin haitalliset vaikutukset eivät kosketa vain päihdeongelmista kärsivien vanhempien lapsia vaan haitalliset vaikutukset koskettavat myös alkoholia liikaa käyttävien vanhempien ja huoltajien lapsiin ja nuoriin. Alkoholin käytön lisääntyminen verkkokaupan ja kotiinkuljetusten lisääntyessä vaikuttavat perheiden hyvinvointiin.

Eriytinen painoarvo tulee antaa lapsivaikutusten arvioinnille. Esityksessä todetaankin, että alkoholijuomia käytetään tyypillisesti kotona. Esityksessä on todettu Suomessa olevan tällä hetkellä 65–70 000 lasta, joiden toisella tai molemmilla vanhemmilla on päihdeongelma. Vanhemman päihdeongelman vaikutuksista lapsiin ja heidän kasvuunsa sekä kehitykseensä onkin kuvattu esityksessä. Vanhemman päihteidenkäytön vaikutuksista lapsiin on paljon tutkimustietoa ja niiden perusteella tiedetään, että vanhemman päihteidenkäyttöön liittyy suurentunut riski lapsen kaltoinkohtelun ja fyysisen sekä psyykkisen hoidon laiminlyöntiin. Perheväkivaltaa edeltää usein vanhempien alkoholinkäyttö. Lapset oppivat suhtautumistavan päihteisiin vanhemmiltaan ja riski ongelmien sukupolviselle siirtymiselle kasvaa. Lapsen silmin vanhempien humalainen käytös ja mahdollinen väkivalta tai sen uhka aiheuttaa vaurioita lapsen kehitykselle ja turvallisuuden tunteelle. Vaikutusten osalta esityksessä ei ole tuotu esille sitä, kuinka raskaudenaikainen päihteidenkäyttö on merkittävä kehitysvammaisuuden aiheuttaja länsimaissa. Suomessa syntyy satoja alkoholin eriasteisesti vaurioittamia lapsia.

On todennäköistä, että päihteidenkäytölle altistuvien alaikäisten lasten määrä kasvaa ja sitä myöten lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmat, turvattomuuden kokemukset, kasvatuksen ja huolenpidon puutteet tulevat lisääntymään. Lakimuutos voi lisätä myös nuorten päihteiden käyttöä, koska alkoholin saaminen helpottuu. Lastensuojelussa se tulee näkymään lastensuojelun tukitoimien ja erityisesti sijaishuollon tarpeen kasvuna. Vanhempien, mutta myös alaikäisen oma päihteidenkäyttö on jo nyt yksi yleisimmistä syistä sijaishuollon tarpeelle. Lastensuojeluilmoitusten määrän voidaan ennakoida kasvavan entisestään vanhempien päihteiden käytön ja perheväkivallan osalta. Palvelutarpeen kasvu kasvattaisi Kanta-Hämeen hyvinvointialueen kustannuksia muun muassa lastensuojelun, lasten- ja nuorten mielenterveyspalveluiden ja sosiaalityön lisääntyvinä kustannuksina.

Yhteenvetona Kanta-Hämeen hyvinvointialue lausuu edellä mainituilla perusteilla, että alkoholin verkkokauppaa ja toimittamista ei tule alkoholilaisissa mahdollistaa. On olemassa erittäin suuri riski, että uudistus kasvattaa alkoholin kokonaiskulutusta, riskiryhmien alkoholin kulutusta, alkoholihaittoja ja -sairauksia, kasvattaa hyvinvointialueella sekä sosiaali- että terveyspalveluiden kustannuksia ja siksi osaltaan heikentää hyvinvointialueiden taloutta sekä asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Kanta-Hämeen hyvinvointialue esittää hallituksen esityksen hylkäämistä.

Niiranen Päivi
Kanta-Hämeen hyvinvointialue

Kenni Anna
Kanta-Hämeen hyvinvointialue - Strategia- ja integraatiotoimiala, hyte- ja osallisuusyksikkö